

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Борислав Александров Ясенов
Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство
„Проф. Асен Диамандиев“ – Пловдив

Относно: Дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“,
в област на висше образование - 8. Изкуства,
професионално направление - 8.3. Музикално и танцово изкуство,
докторска програма - Музикознание и музикално изкуство.

Автор: Дуня Стоич

Тема: „Прочути флейтисти в периода XVIII – XX век: творчески изяви, анализи, съпоставки и констатации“

Показателен и радостен е фактът, че все повече инструменталисти, включително и флейтисти се насочват и към научно-изследователска дейност. Това води до обогатяване на знанията и осъзнаване на факторите свързани и водещи до развитие на изпълнителското изкуство и педагогическата работа.

С докторанта Дуня Стоич не се познавам лично, но в качеството си на член на научното жури, в което съм поканен за осигуряване на процедура за защита на художествено-творческа докторантура, подробно се запознах с изпълнителската и научна дейност на флейтистката. Дисертационният труд е обсъден и предложен за защита на заседание на катедра „Дървени духови инструменти“ – Инструментален факултет, състояло се на 05.02.2019 г. Автор на изследването е Дуня Стоич – докторант в свободна форма на обучение към катедра „Дървени духови инструменти“ – Инструментален факултет на Национална музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“, София.

Предоставеният ми комплект материали включва следните документи:

- творческа автобиография;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации;
- концертен план.

Видно е, че докторантът проявява желание и амбиция за развитие, целенасочено работи за усъвършенстване на компетентностите си в областта на музикално-изпълнителското изкуство, обръщайки внимание както на изпълнителската, така и на научно-изследователската и педагогическа дейност. Проявява упоритост и системност в реализацията на поставените си задачи. Тази художествено-творческа докторантура потвърждава тази хипотеза.

Дуня Стоич е родена през 1991 година в гр. Загреб, Хърватия. През 2014 г. придобива бакалавърска степен, а през 2015 г. завършва магистратура като най-добър студент във випуска в Академия по изкуствата, гр. Сплит, Хърватия, със специалност флейта, в класа на проф. Ана Доманчич-Кръстулович и ас. Марко Зупан. През 2015 г. учи един семестър, като студент по програма Еразъм, в Нов български университет, София, в класа на проф. Лидия Ошавкова.

Свири първа и втора флейта, както и пиколо в младежки оркестър „Symphonische Jugendorchester“ в Австрия (2014).

Участва в различни конкурси, от които получава награди:

- Международен конкурс „Даворин Йенко“, гр. Белград – участие с квартет флейти – втора награда (2014);
- Международен конкурс „Музиката и земята“, гр. София – първа награда (2015);
- Международен конкурс „Добрин Петков“, гр. Пловдив – първа награда (2015);
- Международен конкурс „Музиката и земята“, гр. София – дуо флейти – първа награда (2016);

- Международен конкурс „Музиката и земята“, гр. София – трио флейти – втора награда (2017);

- Академичен конкурс за два с флейта, гр. София – дуо флейта и виола – голяма награда (2017).

Изпълнителската дейност е приоритет за докторанта, което логично води до художествено-творческа докторантура. За кратко през януари 2016 г. работи като преподавател по флейта и камерна музика в Музикалното училище в гр. Дуго Село, Хърватия.

През февруари 2016 г. е приета като първа флейта в Младежки оркестър „Норден“ в Дания. От ноември 2016 до декември 2017 година заема длъжност оркестрант-заместник водач в оркестъра на Национален музикален театър в София, след което до декември 2018 г. е оркестрант-флейтист в Академичен симфоничен оркестър на НМА „Проф. Панчо Владигеров“. От декември 2018 г работи като солист-флейтист в Симфониета Враца.

Художествено-творческата дейност на Дуня Стоич в периода на докторантурата е изключително активна и богата. За един кратък период тя включва:

Рецитали:

- „Френска флейтова музика от края на XIX и началото на XX век“ с Татяна Божко (пиано), проведен в Зала № 48 на Национална музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“ - София, на 9 февруари 2018;

- „Флейтова музика от XX век“ със Светозара Тонева (пиано), проведен в Зала № 48 на Национална музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“ - София, на 23 октомври 2018;

- „Концерт с произведения в лек жанр на флейтисти композитори от XX век“ с Емил Вучев (пиано), проведен в Зала № 48 на Национална музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“ - София, на 3 декември 2018.

Концерти с оркестър:

- Концерт с Академичен симфоничен оркестър, диригент Петър Тулешков

Ф. Девиен: Концерт за флейта и оркестър, № 7, е moll, проведен в Концертна зала на Национална музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“ - София, на 22 март 2017;

- Концерт със Студентски щрайх оркестър, диригент Райчо Христов

Й. Й. Кванц: Концерт за флейта и оркестър, G dur, проведен в Концертна зала на Национална музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“ - София, на 16 декември 2017;

- Концерт с Камерен оркестър „Орфей“, диригент Райчо Христов

Й. Й. Кванц: Концерт за флейта и оркестър, G dur, проведен в Дворец на културата - Перник, на 17 декември 2017;

- Концерт с Академичен симфоничен оркестър, диригент Инна Диловска

К. Райнеке: Концерт за флейта и оркестър, D dur, проведен в Концертна зала на Национална музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“ - София, на 31 януари 2018;

- Концерт с Академичен симфоничен оркестър, диригент Петър Тулешков

Ф. Доплер: Анданте и Рондо за две флейти и оркестър с участието на Дамян Апостолов, флейта, проведен в Концертна зала на Национална музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“ – София, на 14 март 2018.

Видно е, че художествено-творческата дейност е свързана предимно с докторантурата и показва коректното спазване на концертния план.

От справката за научните публикации става ясно, че са три на брой и са в пряка връзка с темата на дисертационния труд, който логично финализира научно-изследователските търсения на докторанта до момента. Публикациите са представени на Научна среща на докторанти в НМА „Проф. Панчо Владигеров“, София и включени в Сборник с материали на участниците в този форум. Темите са, както следва:

- „Флейтисти композитори и композитори, пишещи за флейта. Съпоставка между Фантазия върху „Вълшебният стрелец“ на Пол Тафанел и Соната за флейта и пиано (оп. 94) на Сергей Прокофиев“ – Докторантски четения 2016;

- „Николо Паганини: 24 Каприза – Каприз №4, съпоставка между транскрипциите за флейта на Жул Херман и Патрик Галоа“ – Докторантски четения 2017;

- „Анализ и сравнения на творческите идеи на Ж.-П. Рампал, М. Дебост и Дж. Голуей в каденците на I част от Концерт за флейта в сол мажор, KV 313 на В. А. Моцарт“ – Докторантски четения 2018.

Актуалността на темата на дисертационния труд „Прочути флейтисти в периода XVIII – XX век: творчески изяви, анализи, съпоставки и констатации“ е обусловена от динамиката в развитието на съвременното музикално изкуство и необходимостта от разглеждане, анализиране и обновяване на подходите в методиката на преподаване за всеки музикален инструмент и тяхното практическо приложение. В случая темата е насочена към флейтата – инструмента, с който Дуня Стоич концертира и целенасочено са отправени научните ѝ търсения и изследвания.

Проучването включва периодът от XVIII век до днес, в който са разгледани дванадесет емблематични флейтисти, диференцирани в две основни групи:

Първата представя шестима от тях, творящи от XVIII до първата половина на XX век. В тази група докторантът проучва и анализира флейтисти, създали музика за флейта, сравнявайки композициите им с тези на композитори, които не са флейтисти. Целта е да се покаже, че отличното познаване на характеристиките на инструмента флейта и прилагането им при композиране, е в помощ на изпълнителя-флейтист. Това би било полезно в избора на репертоар според нивото и целта на изпълнителя, а също и от педагогическа гледна точка. В разглеждания период флейтистите са: Йохан Йоаким Кванц (1697-1773), Франсоа Девиен (1759-1803), Теобалд Бьом (1794-1881), Франц Доплер (1821-1883), Пол Тафанел (1844-1908), Филип Гобер (1879-1941).

Във втората група дисертантът представя флейтисти допринесли за развитието на флейтовото изкуство от средата на XX век до наши дни, като ги разглежда в два аспекта.

При първия изследва творческите изяви и педагогическата дейност посочвайки това като основната им практика. Флейтистите са Жан-Пиер Рампал (1922-2000), Ален Марион (1938-1998), Джеймс Голуей (1939), Патрик Галоа (1956), Филип Бернолд (1960), Емануел Паю (1970). Описани са важни насоки от методичните трудове на Филип Бернолд и Петер-Лукас Граф (1929).

Като втори аспект Дуня Стоич разглежда флейтисти, чиято творческа дейност е след 1950 г., пишещи за флейта с влияние от латино музиката и джаза: Раймон Гийо (1930), Майк Мауър (1958), Иън Кларк (1964). Докторантът анализира техни произведения отново съпоставяйки композиране, съобразено с характеристиките на инструмента, и трудностите произхождащи от творчество, следващо собствена логическа мисъл, без съобразяване с инструмента. Сравнява каденците и транскрипциите, писани от флейтисти.

Цели на докторанта в научния труд:

Представяне на панорама на флейтовото изкуство в периода XVIII–XX век, включваща изтъкнати представители от визириания период, с което се справя отлично, с анализи и констатации, които според дисертанта ще допринесат за по-точна интерпретация от младите изпълнители. *Според мен по-скоро биха допринесли за запознаване с флейтов репертоар и в избора на произведение най-вече в педагогическата работа.*

Анализи и съпоставки на произведения, създадени от композитори – изявени флейтисти, и композитори несвирещи на флейта. Констатиране на различния им подход към техническите възможности на инструмента.

Проучване на житейския път и творческата дейност на флейтистите в разглеждания период и различията помежду им.

Обект на изследването са творчески биографии, методични трудове, каденци за концерти и транскрипции, писани от флейтисти, като особено внимание е обърнато на флейтовите творби на композиторите, които докторантът е изпълнил в шестте концерта, задължителни за художествено-творческа докторантура.

Предмет на изследването са разликите във флейтовите технически характеристики в произведенията писани от флейтисти и други композитори, а също така и промяната в кариерата на флейтистите, действащи във втората половина на XX век, насочена изключително към изпълнителска дейност.

Задачите, които си поставя докторантът са свързани с:

- Хронологично представяне на прочути флейтисти, пишещи за флейта и техните най-ярки творби от XVIII век до средата на XX век.

- Изследване на композициите им, изпълнени в шестте концерта, съпътстващи този дисертационен труд, както и на подхода им към осъществяване на творческите идеи, ръководейки се от познанията им за флейтата.

- Представяне на най-ярките флейтисти от втората половина на XX век до днес и изследване на творческия им път.

- Изследване на педагогическата дейност на флейтистите от 1950 г. до днес.

- Съпоставки между композиции, писани от флейтисти и други композитори.

Изследователският инструментариум включва:

- Проучване на биографии.

- Проучване на творчески материал (нотна литература, методически трудове, записи).

- Интервюта по темата с прочути европейски и американски флейтисти.

В тази си дейност докторантът достига до следните хипотези:

- До 1950 г. почти не е имало музиканти, които са били единствено само изпълнители.

Почти всеки професионален музикант е бил и композитор.

- След 1950 г. повечето флейтисти не композират, а пишат само транскрипции за флейта.

Единственото им авторско творчество са каденци за концерти. Тези, които развиват педагогическа дейност, създават и методични трудове.

- Композиторите, които не свирят на флейта поставят по-големи технически предизвикателства пред изпълнителите.

Анализирайки и съпоставяйки произведения от флейтисти композитори докторантът констатира, че те се съобразяват много повече с природата на инструмента, като отбелязва и обръща внимание на следните характеристики:

- Използват динамика според регистъра на инструмента – „В ниския регистър динамиката е по-тиха и тембърът е по-лек и матов; а във високия – по-силна и тембърът е по-остър и ярък“;

- Прецизират местата за поемане на въздух – „Не се налага прекъсването на мелодичната линия за поемане на въздух“;

- По-качествена лесно постижима артикулация - „Артикулацията е съобразена с регистъра и с големите интервали“;

- Удобни за флейтата тоналности, водещи до лекота при изпълнение на виртуозни пасажи – „Виртуозните, по отношение на пръстова техника, пасажи са обикновено в „удобни“ тоналности“.

В настоящия труд е събрана, систематизирана и анализирана голяма по обем информация, изложена общо в 182 страници, от които 173 основен текст. Съдържа увод, шест глави с подглави, заключение, приноси на дисертацията, библиография и концертен план. Библиографията включва 43 заглавия, от които 28 литературни източници (24 на английски, 1 на български, 1 на френски, 1 на италиански и 1 на хърватски) и 15 нотни заглавия.

В увода са изложени мотивите, поради които авторът се насочва към докторантурата и избора на темата на дисертационния труд. Представени са обекта, предмета, целта, задачите, изложена е научната хипотеза.

В Първа глава докторантът разглежда флейтисти – ярки представители на XVIII век. Излага биографични данни на Йохан Йоаким Кванц и Франсоа Девиен, анализира определени фрази, съпоставяйки Концерт за флейта и оркестър, G dur, QV 5:174 на Кванц с елементи от Моцартовия концерт за флейта №1, G dur. Прави аналогии с някои елементи свързани с приликата им при Й. С. Бах, в защита на тезата си. В същата глава е анализиран и Концерт за флейта и оркестър № 7, чрез който се опитва да защити тезата си, че композиторите-флейтисти създават произведения „удобни“ за изпълнение.

Във Втора глава са представени жизнения и творчески път на известни флейтисти от XIX и началото на XX век. Съдържа биографични данни за Теобалд Бьом, Франц Доплер, Пол Тафанел, Филип Гобер, както и анализи на техните произведения: Гранд Полонез (Grande

Polonaise) – Т. Бьом, Анданте и Рондо – Ф. Доплер, Фантазия върху „Freischutz“ (*Fantaisie sur le Freischutz de Carl Maria von Weber*) – П. Тафанел, Соната № 2 – Ф. Гобер.

Трета глава се отнася за емблематични флейтисти от 1950 г. до днес, а именно: Жан-Пиер Рампал, Ален Марион, Джеймс Голуей, Патрик Галоа, Филип Бернолд, Емануел Паю. Изложени са мнения по въпроси засягащи разглежданата в настоящия труд тема на флейтистите: Филип Бернолд - професор по флейта в Парижката консерватория, Ейда Джоунс - преподавател по флейта в Университета в Остин, Тексас, САЩ, Емануел Паю - първи солист-флейтист на Берлинската филхармония.

Четвърта глава е свързана с творчеството на флейтисти след 1950 г. композиращи за флейта под влияние на латино, джаз и филмова музика. Биографичните справки и анализите на произведения са на: Майк Мауър - Соната Латино, Раймон Гийо - Фантазия, Иън Кларк - Мауа

В Пета глава, акцент е поставен върху методичните трудове за флейта, на Филип Бернолд – „Техниката на амбушюра“ (*La Technique d'Embouchure*) и Петер-Лукас Граф - „Пеещата флейта - как да постигнем изразителен тон“ (*The Singing Flute: How to Develop an Expressive Tone*).

В Шеста глава са направени съпоставки и сравнения между Фантазия върху „Freischutz“ на Пол Тафанел и Соната за флейта и пиано, оп. 94 на Сергей Прокофиев, както и на Соната за флейта и пиано от П. Хиндемит и Соната №2 на Ф. Гобер, съпоставка между транскрипциите за флейта на Жул Херман и Патрик Галоа на Каприз №4 от 24 Каприза на Николо Паганини. Следват анализи и сравнения на творческите идеи на Жан-Пиер Рампал, Мишел Дебост и Джеймс Голуей в каденците на I част от Концерт за флейта и оркестър в G dur, KV 313 на В. А. Моцарт.

Краят на всяка глава от дисертационния труд съдържа изводи в подкрепа на тезата на докторанта.

В труда е изследвана и систематизирана голяма по обем информация, но липсва задълбоченост поради обширния времеви период включващ различни епохи, музикални стилове, както и много творчески личности и т. н.

Изследвани и систематизирани са емблематични флейтови изпълнители.

Специално внимание е обърнато на изпълнителската проблематика възникваща при композитори - флейтисти и такива, които не са флейтисти. Това може да се приложи в методиката на обучение по флейта, при избора на произведения съобразно целта на педагога и нивото на ученика или студента. Всичко това ще доведе до обогатяване на теоретико-практическите знания при флейтистите - изпълнители и ще разшири компетентностите на музикалните педагози. Горее изложеното обуславя приносния характер на дисертацията.

Изследването може да провокира интерес към следващи по-задълбочени научни търсения и разработки, във връзка с тематиката.

В дисертацията са използвани теоретичният метод, свързан с хронология на флейтовото изкуство в исторически аспект и музикална теория свързана с елементи от флейтовото изпълнение, както и емпиричният метод на изследване. Двата са обединени и в комплексен подход, чрез анализи. Това може да създаде предпоставка за разработване на нови технически упражнения, спомагащи за качеството и иновативността в обучението по флейта и обогатяване на изпълнителските възможности на музикантите.

Трудът отговаря на изискванията за създаване на дисертация. Д. Стоич систематизира огромно по обем съдържание отнесено към характеристиките при флейтата.

Обясненията са обосновани с нотни примери, които внасят допълнителна яснота за разглеждания обект.

Авторефератът е изготвен според изискванията и дава ясна представа за съдържанието, обекта, предмета, целта, задачите, изследователския инструментариум и отразява основните резултати, постигнати в дисертацията.

Приносителите на труда се изразяват в следното:

1. Представена е широка панорама на флейтовото изпълнителско изкуство и флейтов репертоар - анализи, констатации и мнения по темата.

2. Прави се детайлна съпоставка чрез анализи и сравнение на произведения създадени от композитори – изявени флейтисти-изпълнители и такива от композитори несвирещи на флейта от една и съща (или близки) епохи: П. Тафанел - Фантазия върху „Freischütz“ със С. Прокофиев - Соната за флейта и пиано и П. Хиндемит - Соната за флейта и пиано с Ф. Гобер - Соната № 2 за флейта и пиано.

3. Поставя се за разглеждане, анализира и обяснява факта за липсата на флейтов репертоар създаден от водещите флейтисти във втората половина на ХХ век.

4. Разглеждат се произведенията на флейтисти композитори от ХХ век (след 1950) - Раймон Гийо, Майк Мауър и Иън Кларк като жанрови произведения и като изключения от т. 3.

5. Прави се съпоставка между двете популярни издания на транскрипциите на Капризите на Н. Паганини от прочутите флейтисти Жул Херман (1902) и Патрик Галоа (1992).

6. Разглеждат се известните методически трудове на Филип Бернолд: Техниката на амбушюра (La Technique d'Embouchure) и Петер-Лукас Граф: „Пещата флейта - как да постигнем изразителен тон“ (The Singing Flute: How to Develop an Expressive Tone) и необходимостта от тяхното приложение в наши дни. *Личното ми мнение е, че това е приносът с най-голяма значимост и приложение!*

7. Сравняват се и се анализират трите най-често изпълнявани каденци на I част от Концерт за флейта и оркестър, G dur, KV 313 на В. А. Моцарт, от Жан-Пиер Рампал, Джеймс Голуей и Мишел Дебост.

Ще си позволя да отправя някои препоръки.

1. Технически:

- Излишно е в съдържанието на дисертацията да се поставя номерация пред увода и пред отделните глави, които сами по себе си са номер по ред. Това внася объркване и неточност при номериране на подглавите!

- Номерацията на примерите или фигурите е единна за целия труд, а не за всяка глава поотделно, както в случая.

- Допуснати са много технически, правописни, граматически грешки и неточности в изказа, във Втора глава се използва минало време. Необходима е ако не редакторска, то поне намесата на коректор.

2. Изисквания при писане на дисертационен труд, а именно:

- Изказът трябва да е терминологично точен и научно обоснован. Липсват термини като: тема, латентна полифония, ритмична група, встъпление и др. Препоръчвам в анализите да се използват изрази като изграждане на фраза, кулминация, обрисовка или изграждане на художествения образ и т. н.
- Всички наименования да се пишат на езика, на който са или да се преведат на български език. Пример: напречна флейта (*flauto traverso*)
- Добре е тоналностите да се пишат според общоприетата музикална терминология - G dur, e moll...
- Добре би било, да се дават методически насоки относно интерпретацията на разглеждания материал.
- Тоновите да се пишат с латински буквени означения и индекс за октавовата им принадлежност - a^3 (ла от трета октава).
- При констатиране на модулация да се опоменат тоналностите.
- В Трета глава би било добре да се направи кратка характеристика на изпълнителския стил на всеки от споменатите флейтисти.
- От библиографията се вижда, че Дуня Стоич е използвала само един български източник, поради което горещо препоръчвам едно изключително полезно четиво, което би помогнало в изказа, структурирането и сравнителния анализ на докторанта, а именно книгата „Флейтовото изкуство и култура от средата на XVIII век до 30-те години на XIX век“ от Б. Ясенов, издадена през 2017 година, която може да се ползва в Националната библиотека, а също така и в библиотеките на висшите и средните училища по изкуствата. Също така в АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев“ – Пловдив,

има и други издадени разработки отнасящи се за флейтовото изкуство, както и в периодични издания свързани с музикалното изкуство.

В заключение ще изтъкна, че дисертационния труд на Дуня Стоич на тема „Прочути флейтисти в периода XVIII – XX век: творчески изяви, анализи, съпоставки и констатации“ ме впечатли със систематизирането на огромно по обем съдържание, отнесено към характеристиките при флейтата, изборът на произведения за художествено-творческата дейност, съпътстваща изследването и техните тясно насочени анализи, подплатени с подходящи примери, спомагащи за обосноваване и още по-ясното възприемане на разглежданата тематика. Считаю, че теоретичната разработка и художествено-творческата дейност отговарят на предявените от ЗРАСРБ и Правилника за неговото приложение, изисквания за придобиване на образователна и научна степен „*доктор*“. Това ми дава основание да предложа на уважаемото научно жури да присъди на Дуня Стоич образователната и научна степен „*доктор*“.

18.05.2019 г.

Изготвил рецензията: .....

(доц. д-р Борислав Ясенов)